

Geschiedenis op straat: de Bösebrücke

Het eerste gat in de Berlijnse Muur

Achtergrond - 5 maart 2008

De Bösebrücke is een spiegelbeeld van een eeuw Duitse geschiedenis. De brug over S-Bahnhof Bornholmer Straße werd wereldberoemd toen bij deze grensovergang in 1989 de Berlijnse Muur viel.

Honderden mensen uit Oost-Berlijn lopen op de avond van 9 november 1989 langs grauwe en brokkelende huizen uit de Gründerzeit. Ze hebben net op het journaal van de West-Duitse televisie gehoord dat Günter Schabowski, woordvoerder van de communistische DDR-regering, de onmiddellijke opening van de grens heeft verkondigd.

De Ossi's zijn nieuwsgierig. Ze komen vanuit de Berlijnse wijken Prenzlauer Berg en Pankow om met hun eigen ogen de situatie bij de grensovergang Bornholmer Straße te bekijken. Maar de slagbomen van de argwanende paspoortcontroleurs op de Bösebrücke blijven vooralsnog dicht. Grenssoldaten en Stasi-mensen zijn in hoogste staat van paraatheid.

De burgers eisen luidkeels de opening van de grens, die op 13 augustus 1961 door DDR-leider Walter Ulbricht was gesloten - om honderdduizenden inwoners van zijn socialistische satellietstaat bij vluchtpogingen te belemmeren. Dik 28 jaar later zijn de grenswachten besluiteloos. Hun bazen ook. Als rond 22.30 uur de druk te groot wordt openen de officieren onder leiding van luitenant Harald Jäger uiteindelijk de slagbomen. Gejuich. Mensen huilen. Sommigen rennen. Trabantjes toeteren.

De eerste Ossi's die West-Berlijn bezoeken krijgen overigens een stempel in hun paspoort. Wat deze mensen niet weten is dat ze daarmee hun burgerschap van de DDR automatisch verliezen. Later blijft deze maatregel achterwege. Binnen een uur reizen hier 20.000 mensen naar het westen.

Normaal verkeer

Bijna twintig jaar later rijdt de tram weer over de in 1912 gebouwde Bösebrücke (ook wel de Bornholmer Brücke genoemd). Slagbomen en soldaten zijn verdwenen. In plaats daarvan donderen zware vrachtwagens en auto's over de brug met de stalen bogen. Voorbijgangers lijken zich er nauwelijks aan te storen dat op deze plek het eerste 'gat' in de Berlijnse Muur ontstond.

In de Eerste Wereldoorlog luisterde het bouwwerk nog naar de naam Hindenburgbrücke. Maar de veldmaarschalk die nazi-dictator Hitler aan de macht bracht, was na 1945 niet meer zo geliefd. De brug kreeg een nieuwe naam en werd vernoemd naar Wilhelm Böse, een door de nationaal-socialisten vermoordde dissident.

De oorspronkelijke functie van de Bösebrücke was het verbinden van de arbeiderswijken Wedding en Prenzlauer Berg. De brug, 27 meter breed en 138 meter lang, is op een heuveltje gebouwd en kent aan twee kanten een volkstuintjesvereniging.

Onder de brug glijden in minutentempo metro's van de stations Schönhauser Allee en Gesundbrunnen naar het noorden. Tijdens de Koude Oorlog was de S-Bahn in handen van de DDR en heette nog de Deutsche Reichsbahn - ondanks dat Honeckers heilstaat niets met het Duitse Rijk van doen wilde hebben. Onder de Bösebrücke lag een zogeheten 'Geisterbahnhof', het metrostation was niet in gebruik.

Vlucht met ladder

Op een lenteavond begin 1989 trok Axel Hartwig onder de Bösebrücke aan de noodrem van de metro. De jonge Oost-Berlijner had het gehad met het socialisme en vluchtte met een laddertje naar het vrije westen. Hij waagde zijn leven, terwijl de grensposten nog wel een schietbevel hadden. Radiotechnicus Hartwig kon niet weten dat de gevreesde 'Mauer und Stacheldraht' in hetzelfde jaar op dezelfde plek zouden verdwijnen.

Op de Bösebrücke zelf zijn tegenwoordig vier bronzen gedenkplaten aangebracht. Ze herinneren aan de historische betekenis van de „innerdeutsche Grenze“. Verder staat er een bord waarop de lengte (43,1 km.) en de hoogte van de Muur (3,60 m.) en het aantal doden bij ontsnappingspogingen (152) vermeld staan.

Eigenlijk herinnert er nog maar weinig aan deze historische plek. Boven op de brug staat een rood fauteuil van plastic, waar opgewonden stemmen uit 1989 te horen zouden moeten zijn. Helaas is de microfoon kapot. De loketten voor BVG-kaartjes en kranten zijn met hout dichtgetimmerd. Een werkneemster wil geen commentaar leveren.

Daarentegen is de vrijheid van de nieuwe tijd op de Bösebrücke goed te zien. Naar het noorden kijk je uit op elke minuut landende vliegtuigen, die koers zetten naar luchthaven Tegel. Richting het zuiden een onvergetelijk panorama met de

pastelkleurige 'Mietkasernen' van Prenzlauerberg, de Fernsehturm en de voormalige 'Todesstreifen'. Daar zijn nu verschillende bruggen gebouwd, die onderdeel zijn van de Mauerradweg, een fietspad langs de voormalige Berlijnse Muur.

In de verte hoor je de neo-hippies en de trommelaars in het Mauerpark, een heuvel naast het Turnvater Jahn Sportstadion, waar de gevreesde Stasi-baas Erich Mielke naar de gekochte wedstrijden van zijn kampioensploeg Dynamo BFC keek. Iets dichterbij is de vroegere doodszone veranderd in basketbalveldjes, speeltuinen en een klimmuur.

Deze zone tussen de Bösebrücke en de Bernauer Strasse was tot 1990 de grens van kapitalisme en socialisme, van Ossi's en Wessi's. Vandaag de dag zitten Turkse jongeren er gezamenlijk naast blowende scholieren, graffitispuiters en toeristen uit de hele wereld.

Rob Savelberg is historicus, woont sinds 1998 in Berlijn en schrijft als freelance journalist voor onder meer De Telegraaf.

Afbeeldingen:
Duitslandweb

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/3096/geschiedenis-op-straat-de-bosebrucke>